

de obelisk de aandacht. De observatie daarvan en de speculatie over hun functie geschieden gedeeltelijk nog in het kader van wat de klassieke auteurs reeds hadden vermeld. Veelal bleven de eigen waarnemingen volgens de auteur beperkt en stereotiep van aard. In de achttiende eeuw begon men pyramide en obelisk naar vorm en functie duidelijk te onderscheiden. Toen trokken ook andere woestijngraven de aandacht, maar evenals met betrekking tot de obelisk, de sfinx en de tempels stonden de beschouwers hier eigenlijk onthand tegenover, daar de klassieke traditie hen verder in de steek liet. Tenslotte bespreekt Smits de belangstelling voor het verzamelen van antiquiteiten die velen naar Egypte dreef of ertoe bracht zich met de opgeleverde gegevens bezig te houden. De schrijver maakt hierbij weer het in zijn hele boek gehanteerde onderscheid tussen antiquarii, die als amateurs een globale kennis van de literatuur bezaten en eenvoudige waarnemingen van de oudheden en wel allereerst van de mummies ter plaatse voorop stelden, terwijl de historici door hun opleiding en eruditie een klassiek-wetenschappelijke benadering van het oude Egypte prefereerden. In vergelijking tot de andere landen van Europa verdween de antiquarius in de Republiek vrij snel uit het beeld. Volgens Smits kan men de eerste categorie vooral in de zeventiende en de tweede met name in de volgende eeuw vinden.

Hier wordt een boeiend hoofdstuk uit de cultuurgeschiedenis van het vroegmoderne Nederland en Europa geschreven. En toch, men mist een dimensie in het boek. De reden daarvan is het perspectief, dat de auteur heeft gekozen bij de behandeling van de stof. Hij bekijkt zijn gegevens namelijk vanuit de moderne egyptologie. De voorgeschiedenis daarvan wordt dan ook tot een langzame gang naar steeds grotere kennis en verwetenschappelijking van de methode. Maar doen wij de cultuur van die tijd wel recht als dit het uitgangspunt is? Heeft het zin afbeeldingen van bouwwerken wegens te grote fantasie van de makers te verwerpen (99,100) en regelmatig oude schrijvers te corrigeren waar zij onjuiste mededelingen doen? Was het filter van de oudheid waardoor de feiten werden bekeken slechts een hindernis voor het bereiken van de 'juiste' wetenschappelijke opvatting, die volgens Smits alleen door eigen waarneming tot stand kon komen (121)? In hoeverre was dat nu het wetenschappelijke ideaal van de zeventiende- en achttiende-eeuwse geleerden? Heeft het niet meer zin zich af te vragen waarom men de opvatting formuleerde die wij als 'misvatting' zouden kunnen zien? Er moet gezegd worden dat de auteur (zoals we boven zagen) zich wel heeft afgevraagd wat de contemporaine benamingen voor degenen, die zich met het verleden bezig hielden, betekenden. Maar ook daarbij speelt de tijdsafstand hem enigszins parten. Niet alleen hadden antiquarii (zo genoemd volgens de geldende contemporaine terminologie) wel degelijk dikwijls grote kennis van de oudheid die zij bij hun activiteiten lieten meespelen, maar ook namen zij in de zeventiende eeuw een andere positie in ten opzichte van de historici dan, globaal gesproken, in de volgende honderd jaar. De veranderde houding van de achttiende-eeuwers hing ook samen met een nauwelijks door de auteur aangeduide algemene wijziging in de kijk op het verleden. Deze kritische woorden duiden een zekere bij de lectuur ondervonden teleurstelling aan. We moeten evenwel de auteur dankbaar zijn, dat hij ons over deze onbekende materie een bijzonder rijk boek heeft verschaft, dat nog lang voor iedereen die de vroege geschiedenis van de belangstelling voor Egypte wil leren kennen alle gegevens kan leveren.

E. O. G. Haitsma Mulier

A. G. H. Bachrach en R. C. Collmer, ed., *Lodewijck Huygens. The English Journal 1651-1652* (Publications of the Sir Thomas Browne Institute, Leiden (werkgroep Engels-Nederlandse

betrekkingen), New Series no. I; Leiden: E. J. Brill, Leiden University Press, 1982, x + 319 blz., ISBN 90 04 06858 9).

Het is bekend dat Constantijn Huygens, de bekende dichter en dienaar van enkele Oranjes, geprononceerde denkbeelden had over de wijze van opvoeden van zijn zonen. Die denkbeelden waren deels ontleend aan de opvattingen van zijn eigen vader, deels aan tijdgenoten zoals de Engelse geleerde Francis Bacon. Onderdeel van de opvoeding was een educatiereis, liefst direct aansluitend op een academische studie. Toen dan ook Huygens' tweede en derde zoon — de beroemde Christiaan (1629-1695) en Lodewijk (1631-1699) — de Illustere School van Breda in 1649 verlieten, had meteen een reis naar Frankrijk moeten volgen. Maar onder andere vanwege de daar woedende Fronde bleek dat niet mogelijk, en dus werden de broers in het gevolg van ambassadeurs naar elders gezonden om levenservaring op te doen. Lodewijk verbleef van december 1651 tot juni 1652 in Engeland tezamen met de heren Jacob Cats, Gerard Schaep Pieterszoon en Paulus van de Perre. Hij moest daar, zo instrueerde zijn vader hem, enerzijds de ambassadeurs naar beste vermogen dienen, en anderzijds zo veel mogelijk in contact treden met de Engelsen zelf om snel hun taal te leren en hun gewoonten te doorzien. Van al zijn bevindingen moest hij melding maken in een dagboek; van zijn financiën diende hij bij zijn vader een schriftelijke verantwoording in te leveren.

Lodewijks dagboek is in twee delen bewaard gebleven. Het eerste deel, lopend tot en met 3 april 1652, is in het Nederlands geschreven en bevindt zich in de British Library te Londen. Het tweede bestrijkt de periode 11 april tot en met 15 juni, is opgesteld in het Frans en wordt bewaard in de Koninklijke Bibliotheek in Den Haag. Beide delen zijn kennelijk geschreven na terugkomst in de Republiek aan de hand van kladnotities. Dit moet men tenminste wel opmaken uit verwijzingen naar latere passages, die er soms in voorkomen (bijvoorbeeld op pagina 182 naar 227-228).

De ambassade der drie Staatse gezanten was in de eerste plaats bedoeld om onderhandelingen te hervatten, die voorjaar en zomer 1651 in Den Haag met een Engelse missie waren gevoerd maar voortijdig afgebroken. Bovendien moest gesproken worden over het toenemende aantal aanhoudingen van Nederlandse schepen door de Engelsen, en over de inmiddels afgekondigde Acte van Navigatie. Lodewijk Huygens, als lager deelnemer aan de ambassade, woonde de traag verlopende conferenties tussen Nederlanders en Engelsen niet bij. Wèl hielp hij de secretaris Jan van Vliet met het kopiëren van brieven en, na twee maanden taalervaring, met vertalen in het Engels. Over de inhoud ervan vermeldt hij echter niets. Daarnaast hield hij zich met Van Vliet bezig met processen tegen opgebrachte Nederlandse schepen, gevoerd voor het High Court of Admiralty en, in appèl, voor andere rechtbanken. Daarvan geeft hij een aantal verrassende en onbekende beschrijvingen. In verband met deze zaken ging hij dikwijls naar de beurs, waar nieuwe aanhoudingen werden bekend gemaakt. Namen van aangehouden schepen en schippers noemt hij echter nooit. Toch bleef hem nog tijd genoeg over voor vele sociale contacten, voor bezoeken aan kennissen van zijn vader en aan nieuwe relaties, aan concerten en belangrijke gebouwen, voor dansen en kaarten. Vertellend daarover geeft hij een aardig beeld van stukjes maatschappelijk leven in het Engeland van nèt na de burgeroorlog. Tijd had hij ook om bijna vijf weken op reis te gaan naar Oxford, Bath, Wales en Zuid-Engeland, waarvan hij verslag doet in het Franse journaal. Ook daarin komen herhaaldelijk de resultaten van de burgeroorlog ter sprake, soms door vermelding van zichtbare verwoestingen, soms door duidelijk royalistische uitspraken van mensen uit allerlei bevolkingslagen (bijvoorbeeld 249, 253, 256, 272). Opvallend is echter, dat van spanning tussen Nederlanders en Engelsen in het voortkabbellende verhaal

nauwelijks iets merkbaar is, hoewel die spanning intussen nadrukkelijk opliep. Dit verandert pas na Lodewijks terugkeer bij de ambassade, wanneer juist het bekende vlootincident tussen Tromp en Blake heeft plaatsgevonden. Hals over kop moeten de Nederlanders dan ook weldra vertrekken.

De editie van het journaal wordt voorafgegaan door een informatieve, zij het wat eenzijdige inleiding. Nadruk ligt daar vooral op de opvoedingsopvattingen van Huygens senior en zijn tijdgenoten. Lodewijk zelf komt er met een beknopt en niet vlekkeloos biografietje wel wat bekaaid af; te weinig hebben de editeurs hiervoor bijvoorbeeld geprofiteerd van de uitgegeven briefwisseling van zijn broer Christiaan. De tekst zelf wordt eerst gegeven in een Engelse vertaling, daarna volgen de Nederlandse en Franse originelen. Over de juistheid van deze volgorde kan men twisten. Maar onjuist lijkt mij dat alleen de Engelse vertaling verwijzingen naar de annotatie bevat. Als men de originele versies leest moet men de noten dus steeds via deze vertaling opzoeken. De annotatie is summier gehouden en vooral op persoonsbeschrijvingen toegespitst. Daarvoor is goed en niet altijd eenvoudig werk verricht. Fouten of omissies kunnen hierbij gemakkelijk voorkomen. Zo is de door Lodewijk genoemde koopman Cruso ongetwijfeld niet steeds, zoals wordt gesuggereerd, Bartholomeus Cruso geweest, maar meermalen Timotheus Cruso die als woordvoerder der Nederlandse kooplui in Engeland optrad (onder andere op pagina 211 en noot 126, vergelijk de in bijlage afgedrukte rekeningen op pagina 306, nummer 184). De niet geïdentificeerde mrs. Pettings of Pettiings (93/225) moet Pettingale heten; haar man had represaillebrieven tegen de Nederlanders. Noot 116 suggereert het bestaan van twee John Miltons, de dichter en een latijns vertaler, terwijl het om een en dezelfde persoon gaat. En waarom, ten slotte, niet enige informatie gegeven over gevechten tijdens de civil wars, waarvan Lodewijk tijdens zijn reis naar het westen melding maakt?

Toch nemen deze onvolkomenheden niet weg, dat we hier te maken hebben met een aangenaam leesbaar, verzorgd uitgegeven, en wetenschappelijk belangwekkend document. Lodewijk Huygens' journaal is een der zeldzame geschriften die ons een kijkje verschaffen op het leven van een Staatse ambassade in de vreemde; het moet als zelfstandige bron gelezen worden naast het officiële verbaal van de ambassadeurs. Bovendien levert het een aantal verrassende snapshots op van een Engeland waar de kruitdamp van de burgeroorlog nog niet geheel is opgetrokken.

S. Groenveld

S. Dörr M. A., ed., *De kundige kapitein. Brieven en bescheiden betrekking hebbende op Jan Olphert Vaillant kapitein-ter-zee (1751-1800)* (Zutphen: De Walburg Pers, 1988, 313 blz., f45,-, ISBN 90 6011582 1).

Over Nederlandse marine-officieren uit de tweede helft van de achttiende eeuw is weinig geschreven. Dat is niet zo verwonderlijk. Het was geen tijdperk van spectaculaire zeeslagen zoals een eeuw daarvoor waarin onze zeehelden geboren werden. Toch was die periode vóór 1795 geen onbelangrijke tijd voor de Nederlandse marine. De vloot trok al jaren aan het kortste eind in de strijd om de verdeling van het geld voor defensie. Maar de Republiek raakte ongewild betrokken bij het conflict tussen Engeland en de Amerikaanse koloniën, in de vierde Engelse oorlog (1780-1784). En in 1781 vond zowaar nog een echte zeeslag plaats, waarvan de uitslag als een Nederlandse overwinning uitbundig gevierd werd. Of de slag bij Doggersbank nu wel